

Спонування виборців голосувати: контрагітація чи профанація?

Політичні баталії вже виходять за межі конституційних правовідносин, рішення починають прийматися не на підставі правових норм, а виходячи з інтересів конкретних політичних сил, які замість того, щоб вирішувати суспільні проблеми, займаються підрахунком «електорату» і розмірковують, вигідні їм позачергові вибори, чи ні, а якщо вигідні, то на яких умовах.

Микола СТЕФАНЧУК,
доцент кафедри
цивільно-правових
дисциплін
Хмельницького
університету
управління та права,
кандидат
юридичних наук

Безперечно, вибори відбудуться. І кожен громадянин з острахом чекає початку передвиборної агітації, коли повні поштові скриньки з різнокольоровими буклетами, годинні заяви по телебаченню, обклеєні ліфти та вхідні двері знову стануть реальністю. Частина перша статті 66 Закону України «Про вибори народних депутатів України» передбачає, що «передвиборна агітація – це здійснення будь-якої діяльності з метою спонування виборців голосувати за або проти певного суб'єкта виборчого процесу» (тобто прямо дозволяє контрагітаційну діяльність) та додає, що «громадяни України мають право вільно і всебічно обговорювати передвиборні програми партій (блоків), політичні, ділові та особисті якості кандидатів у депутати, вести агітацію за або проти партій (блоків), кандидатів у депутати».

На жаль, поганою традицією кількох останніх виборів стало використання саме контрагітації. Замість того, щоб політична сила спонукала голосувати «за» неї, вона спрямовує свої зусилля, на те, щоб переконати голосувати «проти» опонента. Все це робиться не від браку ідей та недосконалості програм, а спрямовується на психологію пересічного громадянина, який прагне обрати більш достойного кандидата, що в його розумінні означає «менш заплямованого». Саме поширенням негативної інформації агітаційні команди політичних сил і досягають необхідного соціального ефекту, але тут слід зауважити, що поширювати вони мають не будь-яку інформацію.

У первинній редакції Цивільного кодексу України було зазначено, що «негативна інформація, поширена про особу, вважається

недостовірною», але згодом законодавець, усвідомивши хибність такої категоричності у нормі, вніс зміни. Тепер частина третя статті 277 Цивільного кодексу України прямо передбачає, що негативна інформація, поширена про особу, вважається недостовірною, якщо особа, яка її поширила, не доведе протилежного. Наслідком такого поширення може бути притягнення особи до цивільної відповідальності та покладення зобов'язання спростувати поширену інформацію, та/або стягнення моральної шкоди на користь особи, щодо якої ця інформація була поширена.

Виникають питання щодо фактів доведення. Чи мають це бути безпосередні прямі докази? Чи можна посилатися на показання свідків? Як саме відбуватиметься цей процес? Чи допускається добросовісна помилка поширювача? І чи враховуватиметься судом факт оприлюднення лише частини інформації? Адже в агітаційній листівці можна зазначити, що окрема політична сила відмовилась сприяти лікуванню інваліда війни і водночас замовчати, що в даний момент вирішується питання лікування групи дітей-сиріт. Чи мають право опоненти подавати усичену інформацію? Та ще ціла низка неповністю визначених питань.

Однак неповнота поданої інформації не може визнаватися такою, що не відповідає дійсності і не підпадає під врегулювання українським законодавством тією мірою, якою б цього хотілось, але якщо інформація не лише неповна, а ще й неточна, то повною мірою можна звертатись за захистом своїх порушених прав. Основним способом захисту є, звичайно, спростування такої інформації та право на відповідь. На жаль, порядок

На жаль, поганою традицією кількох останніх виборів стало використання саме контрагітації. Замість того, щоб політична сила спонукала голосувати «за» неї, вона спрямовує свої зусилля, на те, щоб переконати голосувати «проти» опонента. Все це робиться не від браку ідей та недоскопальності програм, а спрямовується на психологію пересічного громадянина, який прагне обрати більш достойного кандидата, що в його розумінні означає «менш запламованого». Саме поширенням негативної інформації агітаційні команди політичних сил і досягають необхідного соціального ефекту, але тут слід зауважити, що поширювати вони мають не будь-яку інформацію.

спростування неправдивої інформації на сьогодні перебуває далеко від доскопальності, адже відповідно до Цивільного кодексу України спростування інформації повинно відбуватись у тому ж засобі масової інформації та в такій же формі, як і саме поширення. Досвід минулих виборів довів неефективність цієї норми, коли протягом одного тижня в новинах одного з телеканалів мало місце поширення неправдивої інформації щодо представника однієї з політичних сил. Спростування ж відбулось одноразово, тому багато глядачів могли просто не помітити цього факту. Формально вимоги законодавства були дотримані, але фактично неправдива інформація спотворила реальні факти та зафіксувалась у пам'яті виборців як істина.

«Політтехнологи», «чорні піарщики» не гребують і такими засобами контрагітації як умисне поширення абсолютно неправдивої інформації про своїх опонентів напередодні виборів, усвідомлюючи те, що народ не піде голосувати за таких обранців. І хоча після виборів вони вимушені будуть сплатити істотну грошову суму як компенсацію моральної шкоди та спростувати поширену ними інформацію, але це вже відбуватиметься після оголошення результатів виборів.

Унікальну можливість проводити контрагітацію та поширювати негативну інформацію про політичних опонентів дає Закон України «Про інформацію», який у статті 471 передбачає звільнення від відповідальності за так звані оціночні судження, адже вони, за винятком образи чи наклепу, є висловлюваннями, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема вживання гіпербол, алегорій, сатири, і не підлягають спростуванню та доведенню їх правдивості. Як бачимо, законодавець, встановивши межі «контрагітації» як агітації в будь-якій формі та будь-якими засобами, що не суперечать Конституції України, законам України, фактично легалізував можливість поширення негативної інформації, оскільки відповідальність за таку поведінку виборчим законодавством не передбачена і передається для врегулювання нормами цивільного права.

Досить зручним способом ухилитися від відповідальності за поширення неправдивих відомостей є також можливість, яка надається редакції та журналісту на основі

статті 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», де передбачено, що підставами звільнення від відповідальності є:

- 1) отримання відомостей від інформаційних агентств, або від засновника (співзасновників);
- 2) розміщення відомостей у відповіді на інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації, наданої відповідно до вимог Закону України «Про інформацію»;
- 3) дослівне відтворення офіційних виступів посадових осіб державних органів, організацій і об'єднань громадян;
- 4) дослівне відтворення матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації, з посиланням на нього;
- 5) розголошення таємниці, яка спеціально охороняється законом, проте ці відомості не було отримано журналістом незаконним шляхом.

Окрім цього, журналіст та/або засіб масової інформації звільняються від відповідальності за поширення інформації, що не відповідає дійсності, якщо суд встановить, що журналіст діяв добросовісно та здійснював її перевірку. Значення цього положення, передбаченого частиною шостою статті 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», видається нам надто невизначеним. Адже жоден журналіст, маючи змогу скористатися цією правовою нормою, не визнає недобросовісності своєї поведінки.

Розглянувши вищезазначені підстави, не треба бути глибоким аналітиком, щоб не помітити можливість ухилитися від відповідальності при поширенні неправдивої чи перекопаної інформації, яка формується шляхом виривання конкретних цитат із контексту, які були виголошені під час офіційних виступів посадових осіб державних органів, організацій і об'єднань громадян, разом із найбільш зручними для опонентів дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації з посиланням на нього, та додавши до всього цього своє власне оціночне судження.

Більш детальний аналіз законодавства вказує також і на можливість звільнення від відповідальності й інформаційного агентства, яке мало б бути суб'єктом відповідальності,

якщо воно передало засобу масової інформації неправдиві відомості. Так, стаття 35 Закону України «Про інформаційні агентства» визначає наступні підстави для звільнення інформаційного агентства від відповідальності:

- 1) отримання відомостей від інших інформаційних агентств, або від засобів масової інформації;
- 2) розміщення відомостей у відповіді на інформаційний запит відповідно до вимог Закону України «Про інформацію»;
- 3) дослівне відтворення офіційних висутів посадових осіб державних органів, організацій і об'єднань громадян;
- 4) дослівне відтворення матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації з посиланням на нього;
- 5) зміна, скорочення чи редагування продукції інформаційних агентств, здійснених без їх відома розповсюджувачем чи споживачем інформації.

Як це не дивно, але в тих випадках, коли мало місце поширення неправдивої інформації, знайти суб'єкта відповідальності буває досить складно. Адже журналіст посилатиметься

на одну законодавчу норму, яка перекладає тягар відповідальності на ЗМІ, власник ЗМІ, в свою чергу, вимагатиме звільнення від відповідальності, оскільки отримав відомості від інформаційного агентства, яке вказуватиме на дослівне відтворення офіційного виступу посадової особи, а та, в свою чергу, посилятиметься на друковане видання. Виникає свого роду замкнене коло, яке потребує нагального вирішення. На жаль, ситуація з «чинною» Верховною Радою України вже не може бути виправлена, і нам залишається чекати, як саме будуть задіяні правові норми, що регулюють агітаційну діяльність під час майбутньої передвиборної кампанії, адже нові вибори принесуть не лише важкі для бюджету України незаплановані витрати, не лише цілу низку проблем, пов'язаних із виборчим процесом, а й хвилю негативної та неправдивої інформації, яка в свою чергу призведе до цілого ряду судових позовів. І знову вся країна чекатиме результатів. Чекатиме рішення Верховного Суду України, Конституційного Суду України і міркуватиме, а чи такою повинна бути справжня демократія.

Використана література

1. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 9 липня 2004 р. № 1665-IV // Відомості Верховної Ради. — 2004. — № 27–28. — Ст. 366.
2. Про вибори Президента України: Закон України від 5 березня 1999 р. № 474-XIV // Відомості Верховної Ради. — 1999. — № 14. — Ст. 81.
3. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо права на інформацію: Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3261-IV // Відомості Верховної Ради. — 2006. — № 15. — Ст. 127.
4. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23 вересня 1997 р. № 540/97-ВР // Відомості Верховної Ради. — 1998. — № 50. — Ст. 302.
5. Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів // Офіційний вісник Президента України № 5 від 26.04.2007 р.
6. Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України: Указ Президента України // Офіційний вісник Президента України № 1 від 02.04.2007 р.
7. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII 3759-XII // Відомості Верховної Ради. — 1993. — № 1. — Ст. 1.
8. Про звернення до Конституційного Суду України стосовно розгляду конституційного подання щодо перевірки конституційності Указу Президента України від 2 квітня 2007 року № 264/2007 р. «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України п'ятого скликання»: Постанова Верховної Ради України від 2 квітня 2007 року № 845-V // Голос України. 04.04.2007. — № 59.
9. Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лютого 1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради. — 1995. — № 13. — Ст. 83.
10. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 48. — Ст. 650.
11. Про телебачення і радіомовлення: Закон України від 21 грудня 1993 р. № 3759-XII // Відомості Верховної Ради. — 1994. — № 10. — Ст. 43.
12. Про Указ Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів»: Постанова Верховної Ради України від 26 квітня 2007 року // Офіційний вісник України. — 2007. — 31. — Ст. 1246.
13. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року (зі змінами та доповненнями) // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.